

PASSIE VOL LIEF EN LEED

HIND
ERBARMEDICH

AD DE KEYZER
BACH RAAKT JE
IN JE MIDDENRIF

MARTE RÖLING
MAAKT NIEUW
PORTRET VAN BACH

MATTHÄUS

VOORJAAR 2016 | € 8,95

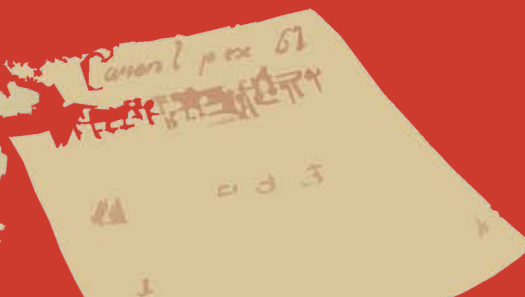
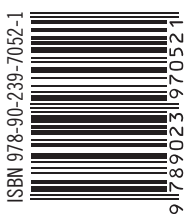
GOVERT-JAN BACH
MUZIEK GENEEST

JOS VAN VELDHOVEN
INTERVIEW MET
GROOTMEESTER

SYTSE BUWALDA
OVER ZIJN WANHOOP

MARJON STRIJK
'DE HEMEL ZONG MEE'

EXTRA
DE MATTHÄUS PUZZEL

34

62

18

74

56

52

10

10 JOS VAN VELDHOVEN
MUSICI EN PUBLIEK
MAKEN SAMEN DE BELEVING

**18 SYTSE
BUWALDA**
GEEN STEM, ALLEEN
NOG KRAKEN

24 MATTEÛS HET EEUWENOUDE
VERHAAL ACHTER DE PASSION

34 MARJON STRIJK DIE KEER WAS
HET ALSOF DE HEMEL MEEZONG

44 JOCHEN KLEPPER
ZOVEEL LIEFDE EN VREDE

**52 PIETER JAN
BELDER**
MIJN PARTIJS NIET
UITGESCHREVEN

56 GOVERT-JAN BACH
DE MATTHÄUS IS ÉÉN
GROTE THERAPEUTISCHE SESSIE

54 MARIKE TUIN DE GAMBAPARTIJ IS EEN LIJDENSWEG OP ZICH

**70 HET
MYSTERIE**
LAAT ZICH VINDEN
EN BEGRIJPEN

**62 PATRICK VAN
DER LINDEN**
ER IS WERKELIJK
GEEN ONTKOMEN
AAN

**66 MARTE
RÖLING**
MIJN EERSTE
GEDACHTE WAS:
DIE ROTPRUIK
MOET AF

**74 WILFRED
KEMP** MIJN
HOOFD HAD MEER
TIJD NODIG

76 USKO WEINIG SLAAP,
VEEL BIER, VEEL ZINGEN

82 HIND NU ZOU IK 'ERBARMEN
DICH' HEEL ANDERS ZINGEN

92 HET MYSTERIE VAN TURIJN: RARITEIT OF RELEVANT?

EN VERDER 8 DE PARTITUUR 16 BIJZONDER 20 DE FEITEN 28 800 JAAR
THOMANERCHOR 32 MATTHÄUS IN CIJFERS 37 RIKKERT ZUIDERVELD 46 DE MAGIE
VAN HET DIRIGEREN 48 DE MEELEES-MATTHÄUS 51 GER GROOT 61 ANTOINE BODAR
68 ERBARMEN DICH 81 RIA BORKENT 87 DE MATTHÄUS PUZZEL 88 MEDITATIE
95 BAS RAMSELAAR 96 VERDER MET DE MATTHÄUS 97 MINI-ZANGLES 98 PAASCANTATE

COLOFON

MATTHÄUS is een eenmalige
uitgave van Uitgeverij Adveniat en
Boekencentrum Uitgevers.

REDACTIE EN CONCEPTONTWIKKELING
Marjet de Jong, Arie Kok en Beppie
de Rooy

HOOFDREDACTIE
Marjet de Jong

COÖRDINATIE, EIND- EN BEELDRÉDACTIE
Arie Kok, Studio Momik

TEKSTBIJDRAGEN Rienk Blom, Antoine
Bodar, Ria Borkent, Frank Bosman,
Sytse Buwalda, Ger Groot, Marjet de
Jong, Matthijs de Jong, Wilfred Kemp,
Arie Kok, Marianne ter Laak, Patrick
van der Linden, Matteüs, Koos van
Noppen, Willem Jan Otten, Picander,
Bas Ramselaar, Dingeman van Wijnen
en Rikkert Zuiderveld.

VORMGEVING OMSLAG EN BINNENWERK
Peter Beemsterboer, beemsfoto.nl

FOTOGRAFIE Peter Beemsterboer,
Arjan Bokhorst, Bob Bronshoff,
Willem Jan de Bruin, Dia Home,

Michiel Hendryckx, Wouter Jansen,
Gert Mothes, Sjoerd Moussie,
Arianne Ramaker, Robert Jan Stokman,
Annelies van der Vegt, Rogier Veldman
en Lou Wolfs

ILLUSTRATIES Dinie Boogaart, Iris Boter,
Andrea Kruis en Marte Röling

ADVERTENTIE-ACQUISITIE Peter Dullaert

MET DANK AAN Johann Sebastian Bach

DRUK De Groot, Goudriaan

Alles uit deze uitgave mag worden ver-
veelvoudigd en/of openbaar gemaakt,

mits er toestemming is verkregen van
de makers. Verzoeken tot publicatie
van tekst(en) of foto's: info@adveniat.nl

Als makers hebben we geprobeerd de
rechten van beeldmateriaal en tekst
zoveel mogelijk te regelen. Mocht u
desondanks menen rechten te kunnen
doen gelden, neemt u dan contact met
ons op.

© 2016 Boekencentrum Uitgevers en
Uitgeverij Adveniat

ISBN 978 90 239 7052 1

Geen stem, alleen nog kraken

Al bijna dertig jaar vragen mensen wat ik voel bij het zingen van de aria 'Erbarme dich'. Vragende ogen vol verwachting. Ik weet wat men wil horen. Maar... wát voel ik? De sensatie van Bachs prachtige muziek? Het indringende evangelie van Matteüs? De massale emotie die vanuit de luisteraars als één man op de zanger geprojecteerd wordt? Vaak weten we het echte antwoord pas wanneer we in onze kern geraakt worden, in dat wat ons, in onze ogen, definieert. De reden van ons bestaan.

Mei 2014. Mijn stembanden doen pijn. Onderzoek door mijn KNO-arts levert niets op. Daarna gaat het mis. Geen stem, enkel nog kraken. Opnieuw naar het ziekenhuis. De onthutsende diagnose: acute stembandverlamming. Oorzaak: onbekend. Genezing: 6 maanden tot 1,5 jaar. Garantie op 100% genezing: nee. Advies: alle concerten voor de komende maanden afzeggen. Mijn stem weg, in mijn kern geraakt! Is dit de bedoeling? Elke vezel in mijn lichaam komt in opstand. Ik wil 'nee!' schreeuwen, maar het enige wat er krakend uitkomt is: 'ik dacht het niet'.

Ik heb vertrouwen... Zeg niets af.

Bloedonderzoek op dingen waarvan ik niet eens wist dat ze bestonden. Medicijnen en scans. Iets vreemds in de longen wat onderzocht moet worden. Stem en adem... mijn wezen. De handvatten, gekregen om te delen. Dat wat mij lief is, wat ik voel.

Paniek? Ja en nee... vreemd genoeg ervaar ik een diepe rust. Vertrouwen of berusting? Het is niet de bedoeling dat ik mijn mond houd. Thuis kijkt de Maria op het

Sytse Buwalda (1966) zingt counter-tenor bij onder andere het Bach Orchestre & Choir of the Netherlands o.l.v. Pieter Jan Leusink. De film *Erbarme dich: The Matthäus Passion Stories* is gemaakt door regisseur Ramón Gieling, en is in 2016 weer te zien in de Nederlandse bioscopen.

*'Ratio en emotie vechtend
om de eerste plaats.
Angst omzetten in kracht'*

grote altaarschilderij liefdevol op me neer. Ze waakt over mij en hen die me lief zijn, al mijn hele leven lang. Dat weet ik zeker.

's Nachts verandert de rust in angst; doodsangst. Wat als het longkanker is? Waarom ik? Waarom? De knagende onzekerheid van het niet zeker weten voedt die angst.

Elke ochtend loop ik om zes uur buiten. Het gakken van de eenden op de Agnietenplas vermengt zich met het geluid van de vroege vogels die zachtjes hun eerste toonladders zingen. Ik probeer voorzichtig mee te hummen. Zacht trompetteren als een heraut op de kantelen van een in de verte gelegen burcht. Vertrouwen... Ratio en emotie vechtend om de eerste plaats. Angst omzetten in kracht.

Nieuwe onderzoeken. Nieuwe scans. De arts maakt haast. De longen zijn schoon! Mijn diepe zucht spreekt boekdelen.

Na drie weken ligt de hand van de behandelend arts op mijn schouder. 'Hoe heb je het gedaan? Je bent een medisch wonder, 100% genezen! 'Dat kan ik dan mooi op mijn cv zetten,' antwoord ik met heldere stem. Vertrouwen.

Twee dagen later begint de filmopname van *Erbarme dich: The Matthäus Passion Stories*. Gezeten tegen een betonnen pilaar zing ik vanuit mijn diepste wezen 'Erbarme dich, mein Gott, um meiner Zähren willen'... Ontferm u over mij, mijn God, omwille van mijn tranen... Ik zing en mijn tranen stromen. Hij heeft zich over mij ontfermd. ■

De Matthäus Passion in een notendop

WEET JE NIET ZOVEEL
VAN BACH EN ZIJN
MATTHÄUS-PASSION?
EN HEB JE TE WEINIG TIJD OM DE HELE
GLOSSY TE LEZEN? DE BELANGRIJKSTE
FEITEN OP EEN RIJ.

SAMENSTELLING ARIE KOK EN RIENK BLOM

De achtergrond

Toen Johann Sebastian Bach de Matthäus-Passion schreef, was hij cantor van de Thomaskerk in Leipzig. Dat hield in dat hij de muziek in de diensten regelde als dirigent en organist. Daarnaast gaf hij les aan de jongens van de koorschool. Het hoorde bij zijn aanstelling om elke week een nieuw muziekstuk te schrijven voor de kerkdienst. Meestal waren dat cantates, gezongen muziekstukken, die niet langer dan een half uur duurden.

De Matthäus-Passion is geschreven voor de dienst van Goede Vrijdag. Afhankelijk van de uitvoering duurt het stuk ongeveer drie uur. De passie bestaat uit twee delen, tussen de delen door werd de preek gehouden. Voor het paasfeest zelf schreef Bach aparte cantates.

Waarschijnlijk begon Bach in 1725 te schrijven aan de Matthäus. Voor zover bekend heeft Bach de Matthäus-Passion drie keer uitgevoerd: in 1727 en 1729 en in 1736 in een herziene versie, zoals we het stuk nu kennen. Bach schreef in totaal vier passies, voor elk evangelie een. Alleen de Johannes en de Matthäus zijn bewaard gebleven.

Concert- en congresgebouw de Doelen
Grote Zaal: Schouwburgplein 50, Postbus 972, 3000 AZ Rotterdam, Telefoon Kassa: 010 217 17 17

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER TOONKUNST
Afdeling Rotterdam en Omstreken

*

SEIZOEN 1953/1954

DONDERDAG 1 APRIL 1954 - 7.30 uur n.m.

VRIJDAG 2 APRIL 1954 - 7.30 uur n.m.

in de KONINGINNEKERK

MATTHÄUS PASSION

J. S. BACH (1685-1750)

*

Met medewerking van:

MEA NABERMAN	sopraan
AAFJE HEYNIS	alt
ERIC GREENE	tenor
ANTON ELDERING	bas
JAN WAAYER	tenor
DAVID HOLLESTELLE	bas
LILLY VAN SPENGEN	cembalo
PIET VAN DEN KERKHOFF	orgel
SALVATORE TOMASSO	viool
LIES GÖBEL	
WIM CLEMENS	fluit
HENK VAN DER VELDE	
SIMON HOUTTUIN	
PIET SCHENKELS	hobo
LOU OOSTDAM	
SAMUEL BRILL	continuo
JOHAN HEINSMANN	

HET AFDELINGSKOOR
JONGENSKOOR onder leiding van PIET 't HART
HET ROTTERDAMSCH PHILHARMONISCH ORKEST

Het geheel onder leiding van YVON BAARSPUL

De volgende coupures werden aangebracht:

Tenor	Nr. 41
Bas	" 65
Bas	" 66
Alt	" 70
	" 76 vervalft vanaf „des andern Tages“

Het verhaal

De Matthäus-Passion is gebaseerd op de tekst van het Matteüs-evangelie, de hoofdstukken 26 en 27, waar over het lijden van Jezus Christus wordt verteld. Bach gebruikte hiervoor de vertaling van het Nieuwe Testament van Maarten Luther. Het verhaal begint bij het moment waarop Jezus aankondigt dat hij uitgeleverd zal worden om gekruisigd te worden, en eindigt bij de begrafenis van Jezus.

Voor de koren en aria's gebruikte Bach teksten van Picander, een tekstdichter uit Leipzig. De meeste koralen uit de Matthäus-Passion zijn liederen uit de Lutherse traditie die al bekend waren bij de kerkgoegers.

De muziek

Het idee van een passie was in Bachs jaren vrij revolutionair. Pas in 1721 mochten de passies in de Thomaskerk in Leipzig worden uitgevoerd. De passie hield het midden tussen traditionele kerkmuziek en wereldse opera's. Nieuw was dat Bach dramatiek toevoegde aan de kerkmuziek. In de passie wordt een verhaal verteld, en Bach laat dat ook horen in de muziek.

De Matthäus-Passion is dubbelkorig, dat wil zeggen dat het koor bij de uitvoering in tweeën is verdeeld. Vaak wordt het koor nog aangevuld met een jongenskoor. Vooral in het openingskoor zijn de verschillende koorpartijen goed te herkennen.

De evangelist (een tenor) zingt het grootste deel van de bijbelpassages in de recitatieven, die zeer expressief zijn, met uitzondering van de passages die letterlijke uitspraken zijn, zoals de Christuspartij. Die passages nemen de andere solisten voor hun rekening. De aria's zijn poëtische reacties op de bijbeltekst, gezongen door een of meer solisten. De koralen sluiten steeds een fragment af, waarbij de gemeente, meestal vertegenwoordigd door het koor, als het ware reageert op het voorgaande.

Nederland Matthäusland

Nergens anders, zelfs niet Bachs eigen Duitsland, is er zo'n rijke traditie in Matthäus-uitvoeringen. In 1870 wordt de Matthäus-Passion voor het eerst in Nederland uitgevoerd, door Toonkunst Rotterdam onder leiding van Woldemar Bargiel. In 1899 begint dirigent Willem Mengelberg zijn jaarlijkse uitvoering in het Concertgebouw. Het is niet ongebruikelijk in die tijd dat er 400 zangers op het podium staan. Als tegenhanger van deze grote uitvoeringen wordt in 1921 de Nederlandse Bachvereniging opgericht, met als doel de Matthäus-Passion jaarlijks uit te voeren in de Grote Kerk in Naarden. In 1983 vertrekt Charles de Wolff met onenigheid als dirigent bij de Bachvereniging. Hij richt het Bachkoor Holland op, dat de jaarlijkse uitvoering in de Pieterskerk in Leiden verzorgt. Naast de professionele uitvoeringen zijn er vele amateur-oratoriumverenigingen die met regelmaat een uitvoering van de Matthäus-Passion op het programma zetten. ■